

VYKORT FRÅN FRAMTIDEN – SOM LÄR BLI LOW-TECH

2019-04-01

Av: Maja Lindström

Staden och landsbygden, maten och framtiden. Hur ska jordens resurser räcka till när tio miljarder människor ska kunna äta sig mätta? Maja Lindström reflekterar kring omställning och matförsörjning i en värld som blir både trängre och allt mer high-tech.

Ingen har undgått rapporteringen från massprotesterna i Frankrike sedan november 2018. Höjda bränslepriser blåste liv i en pyrande eld av missnöje hos det franska folket, efter årtal av nedskärningar i skola, vård och omsorg, sänkta löner, höjda skatter och reformer till förmån för de rikaste. Just att det var en koldioxidskatt på bränsle som låg till grund för vad som blev de mest våldsamma sammandrabbningarna mellan folket och makten på franska gator på flera hundra år, säger en del om hur inkomstklyftorna har skapat två världar. En för rika, i beslutsfatarpositioner, som är positiva till lagstiftning så att det fossildrivna blir dyrt att köra och att äga. Och en annan värld, bestående av fotfolket, ett hav av transportsektorns gula reflexvästar och andra uppslutande samhällssektorer, som ska verkställa. Medan nedmonteringen av medelklassen fortsätter världen över, anses samtidigt inte att t.ex. gratis kollektivtrafik är en bra idé i strategin att ändra beteendemönster. Istället fortsätter man saluföra utopin om att framtiden kommer bli som förut, fast lite mer stömlinjeformat high-tech.



Resterna av en persikovägg i Montreuil. Foto: [Patrick Charpiat](#)

Oljeepokens slut är en brysk påminnelse om att det inte är vi människor som har sista ordet när det kommer till vår livsstil och i förlängningen vår överlevnad. Även om vi gärna vill tro det. Naturen är på god väg att sätta ner foten åt oss. Utan att vi har märkt det, upptagna som vi har varit med att komma överens om hur långt vi kunde sträcka oss för klimatets skull. Tillgången på den fossila energin krymper, som den ändliga resurs den är. De tillgångar som finns kvar i marken ligger, i det vi kallar framtiden, troligtvis inte inom räckhåll för små europeiska nationer. Så hur kan vi anpassa oss?

Har vi råd med high-tech?

Att ta in att vi därmed har en tid framför oss av krympande ekonomi, krympande energi, mindre långväga transporter och så vidare, tar tid. Oavsett vilken samhällsklass vi tillhör. Oavsett om vi har investerat den fossila energin väl, genom att producera alternativ energi (som ju har sin livslängd, och som kräver fossil energi i produktion och transport, men som i bästa fall ger oss tid i övergången till ett lågenergisamhälle) eller om vi bestämmer oss för att sätta allt liv på planeten på spel med [utbyggd kärnkraft](#).

Makten och normen utgår från staden. Från oss som bor här. Vi älskar staden så mycket att vi drömmer om oss själva som månskensbönder på taken. Men hittills är det omvärlden som håller oss försörjd. Och när vi pratar om den senaste tekniken som ska göra städer framtidssäkra (som "bara" måste skalas upp och bli billigare för att det ska gå) pratar vi inte om geografi, sammanhang och konsekvens: för att vi ska ha råd att leva med det materiella, högteknologiska

överflöd som vi har, krävs i andra änden att vi utnyttjar människor i låglöneländer och att vi övernyttjar naturen. Det krävs också ett lågt råvarupris och att tillväxten rullar på.

Inspiration från dåtiden

Ett inspirerande exempel på omfattande lokal produktion i städer, som en gång revolutionerade jordbruket och som bygger på (verklig) fossilfri low-tech, är [Montreuils persikoväggar](#). Här, några tunnelbanestationer från Paris centrum, producerades persikor spaljerade på väggar i stor skala mellan 1500-talet och en bit in på 1800-talet. De imponerande murarna, som bitvis finns kvar idag, skapar ett naturligt perfekt tempererat mikroklimat. Eftersom murarna effektivt buffrar solvärme under dagen upprätthålls en så viktig, stabil dygnstemperatur. Muren skyddar på så vis mot frost och kalla vindar från norr.

Ofta skyddades grödorna också från kraftiga regn och fåglar med hjälp av balkar över, fästa på väggen. Innanför murarna låg temperaturerna några grader högre än i omgivningarna, vilket möjliggjorde en ansevärd produktion av grönsaker och frukt som normalt sett kräver ett medelhavsklimat. Ryktet om Montreuils fruktväggar, som på 1870-talet årligen lär ha producerat runt 17 miljoner persikor, spred sig och över hela Europa.



Fruktmurar byggdes till en början för rika, Versaillespalatset hade sina egna, men det tog inte lång tid innan metoden spred sig ut i städerna. På så sätt fick både fattiga hushåll och kungahoven persikor, vindruvor, hallon, mandlar, äpplen, rosor och liljor på bordet. Även i England fanns fruktmurar för trädgårdsbruk sedan 1600-talet. På 1700-talet fick Montreuil en efterföljare i Thomery, 6 mil sydost om Paris. Här producerades i början av 1900-talet runt 800 ton druvor om året!

Hundra år senare hade Hoeilaart i Belgien och Westland i Nederländerna, det senare hemort för ett gigantiskt område med växthus idag, omfattande system av fruktmurar. Från 1800-talet och framåt förbättrades många väggar med arbetskrävande värmesystem. Rör som eldades undertill placerades vertikalt på norrsidan av väggen med en skorsten högst upp. Mot slutet av 1800-talet blev fruktväggarna slutligen utkonkurrerade av glasväxthus och tågtransporter med billig frukt och grönt från Sydeuropa.

Storskalig produktion i växthus

Sedan dess har glasväxthus för storskalig produktion, uppvärmda med fossila bränslen varit rådande (Ett imponerande undantag är Kinas omfattande passivväxthus.) Eftersom temperaturen i växthus försvinner nästan helt nattetid, även treglasade system förlorar tio gånger mer värme än en mur, måste de kontinuerligt regleras i temperatur och fuktighet. Men med billig energi var det inte länge något problem.

[Dagens gigantiska fält med växthus](#) i bl.a. Nederländerna är förvisso extremt effektiva slutna system, men de är också högteknologiska, och därmed sårbara. "Att odla här är som att köra Tesla. Man kan släppa ratten för systemet vet på förhand vad som behövs och när" säger Erwin Cardol, chef för World Horti center i Naaldwijk (Låter inte alltför betryggande, Tesla är ju nästintill havererat idag). Vidare ingår växthusen i Nederländerna i en kedja av långväga transporter, vilket är skört och ohållbart i sig. Så hur ska det gå med vår försörjning?

En ny framtid på väg?

Intressant är att runt om i nedskärningarnas och åtstramningarnas Europa har en överlevnadsdrift vaknat till liv, som inte

stannar vid våldsamma manifestationer. Gula västarna menar att den franska landsbygden, som försör städerna med mat, har kommit tillräckligt i kläm. I maj kandiderar de till EU-valet: "Vi vill inte längre underkasta oss beslut på europeisk nivå eller diktat från finansmoguler och teknokrater som glömt bort det viktigast: människan, solidariteten och planeten." Runt om i Europa finns den Internationella [Nedväxtrörelsen](#) som vill gå lågenergisamhället till mötes genom en återlokalisering som bland annat innebär att ta hem produktionen för att skapa jobb och välfärd inom landets gränser, ett viktigt steg mot att bättre kunna hålla sig inom planetgränserna.

I Frankrike umärker sig just nu nätverket "[Transition 2030](#)" som förenar tio tusentals människor, från ministrar till kändisar till vanligt folk på gatan. "Hanteringen av industrisamhällets kollaps är utompolitisk, inte en fråga för antingen vänstern eller högern". En av nätverkets talespersoner, [Pablo Servigne](#), oberoende forskare inom agronomi och biologi, författare och talare, har med de bästsäljande böckerna "Hur allt kan kollapsa – En liten handbok om kollapsologi för nuvarande generationer", "Inre Omställning" och "Mätta Europa i kristider", tillsammans med sina medskribenter etablerat begreppet "Kollapsologi" och fått den kritiska massan att begrunda vår position i slutet av oljeseklet. 2013 talade han i Europaparlamentet. Servigne ser ändå hoppfullt på framtiden. "Kollapsen är vår generations horisont, det är början på en ny framtid."

Text: [Maja Lindström](#) är manusförfattare och filmare och skriver under 2019 för det undersökande projektet "Hållbart?" i samarbete med arkitektkontoret [A.R.T Stockholm](#)